

Recenzja pracy habilitacyjnej dr. Piotra Barszczowskiego zatytułowanej *Ostatnia Wieczera XXI*

Recenzja została sporządzona na podstawie Uchwały nr 27/2023 Rady ds. stopni w dziedzinie sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku z dnia 6 lipca 2023 r. dotyczącej powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Piotrowi Barszczowskiemu oraz przesłanej mi dokumentacji złożonej z autoreferatu, tytułowej publikacji albumowej i dokumentacji przewodowej w formie drukowanej i elektronicznej.

Podstawę do oceny pracy habilitacyjnej oraz nadania stopnia doktora habilitowanego określa Art. 219. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce. Stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

- 1) posiada stopień doktora;
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:
  - a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub
  - b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub

c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;

3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. ©Kancelaria Sejmu s. 122/261 2023-08-30 2. Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, może stanowić część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego.

Sylwetka Habilitanta

Dr Piotr Franciszek Barszczowski urodził się [REDAKTOWANE]. W roku 1992 ukończył tarnowskie Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych z dyplomem technika plastyka w specjalności formy użytkowe. Kolejnym etapem edukacji były studia teologiczne wraz z 2-letnią specjalizacją w zakresie historii sztuki sakralnej w latach 1996-2003. W roku 2008 ukończył studia magisterskie w zakresie projektowania komunikacji wizualnej na Wydziale Form Przemysłowych Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, a w 2017 roku studia podyplomowe na Wydziale Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie w zakresie edukacji artystycznej, przedstawiając pracę dyplomową pt. *Warsztaty malarstwa i rzeźby w stylu prehistorycznym*. W latach 1996-1998 pracował w charakterze instruktora grafiki komputerowej w tarnowskim Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych, w 2009-2019 jako nauczyciel podstaw projektowania i reklamy wizualnej w Zespole Szkół Plastycznych a od 2012 roku jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym na stanowisku adiunkta na Wydziale Sztuki w Akademii Nauk Stosowanych w Tarnowie. W 2012 r. obronił pracę doktorską pod opieką promotorską prof. dr. hab. Jana Nuckowskiego, którą był projekt encyklopedii wizualnej pt. *Krzyż – Praznak*, otrzymując stopień doktora w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki projektowe. W 1995 roku założył w Tarnowie pracownię plastyczną i galerię autorską „Symbol”, w której do dziś prowadzi działalność edukacyjną i projektową z zakresu identyfikacji wizualnej, fotografii artystycznej, ilustracji cyfrowej, organizuje wydarzenia kulturalne i warsztaty z młodzieżą szkolną. Całą w zasadzie aktywność habilitanta można określić jako zorientowaną na aspekt edukacyjny i badawczy.

Habilitant prezentuje bogaty dorobek zawodowy, dydaktyczny i organizacyjny. Ukończył szereg szkoleń i kursów podnoszących kompetencje i kwalifikacje zawodowe, m.in. dydaktyczne, wychowawcze, psychologiczne i językowe (j. angielski). W ramach działalności organizacyjnej wymienić należy zaangażowanie w sprawowanie funkcji opiekuna koła naukowego studentów Wydziału Sztuki „ARTNÓW”, prowadzenie warsztatów kaligrafii

gotyckiej oraz rysunku, malarstwa i rzeźby w stylu prehistorycznym, pełnienie funkcji konsultanta organu doradczego ds. przyznawania stypendium rektora, reprezentowanie wydziału w komisji audytu uczelnianego, promotorstwo kilkudziesięciu prac dyplomowych z przedmiotów projektowych, uczestnictwo w plenerach malarskich profesjonalnych grafików, fotografików i artystów malarzy, a także udział w wystawach indywidualnych i zbiorowych Związku Polskich Artystów Plastyków, Związku Polskich Artystów Fotografików oraz Stowarzyszenia Tarnowskich Artystów Plastyków. W 2018 roku założył Fundację Artystyczną „Pegaz”, której do dziś jest prezesem. Pełni także, od 2022 roku, funkcję wiceprezesa w Stowarzyszeniu Tarnowskich Artystów Plastyków. Ponadto, Habilitant posiada w swoim dorobku bogatą historię współpracy w charakterze projektanta, ilustratora, fotografa – m.in. z Urzędem Marszałkowskim Województwa Małopolskiego w Krakowie (w latach 2004-2009), drukarniami R i M Press i Delta-Graphix oraz firmą reklamową Zaxon-Graphic w Tarnowie. W latach 2008-2009 pełnił funkcję doradcy prezesa spółki ds. historii sztuki sakralnej w Kopalni Soli „Wieliczka”.

Ocena działalności artystycznej i naukowej

Od uzyskania stopnia doktora wziął udział w 46 wystawach i pokazach, w większości związanych z lokalną sceną artystyczną i pedagogiczną. Poza wymienionym wyżej uczestnictwem w plenerach malarskich, wystawach indywidualnych i zbiorowych Związku Polskich Artystów Plastyków, Związku Polskich Artystów Fotografików oraz Stowarzyszenia Tarnowskich Artystów Plastyków, warto przywołać jeszcze udział w Salonach Artystycznych organizowanych przez tarnowskie BWA, a poza lokalnym środowiskiem w wystawach w Częstochowie, Katowicach (*Zakazane Obrazy & Świat Wenus* w Teatrze Korez), Krakowie (*Kolor i Forma*, Galeria Kotłownia, Politechnika Krakowska, Salon ZPAP, Pałac Sztuki), Ustce (*M jak morze*, Wystawa Marynistów Polskich). W ramach aktywności międzynarodowej wymienić należy udział w Międzynarodowej wystawie *NanoArt* w Galerii Roi Dor w Paryżu w 2017 roku oraz szereg wydarzeń związanych z prezentacją recenzowanej tu *Ostatniej wieczery XXI*, do których należą: premierowe odsłonięcie w Opactwie Benedyktynów w Tyńcu w kwietniu 2021 roku, późniejsza ekspozycja w Akademii Sztuki Rysunku Palazzo dell'Arte dei Becca we Florencji, prezentacja w zabytkowym gotyckim kościele pw. Marii am Gestade w Wiedniu (na zaproszenie Instytutu Polskiego w Austrii, marzec/kwiecień 2022 r.) oraz – nade wszystko – udział w konkursie i otrzymanie I nagrody (First Award) w dziedzinie New Media Art na XIII Biennale Sztuki i Designu we Florencji (XIII Florence Biennale) oraz I Nagrody

w Międzynarodowym Konkursie „ENGAGE ART” w Charlotte, NC w USA. Dodatkowo, Habilitant brał udział w dwóch konferencjach naukowych organizowanych przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Koło Naukowe Młodej Polski i Modernizmu, na których wygłosił referaty na temat projektowania inspirowanego „geoglifami” i praktyk upowszechniania zagadnień związanych ze sztuką prehistoryczną.

Prezentowane portfolio zbiera kilkadziesiąt realizacji na polu plakatu, projektów graficznych (logo, komunikacja wizualna) i tzw. neowitraży, po uzyskaniu stopnia doktora. Tym, co charakteryzuje te projekty, to uwzględnienie aspektu lokalnego i społecznego, dobra czytelność zawartości informacyjnej, pomysłowa warstwa skojarzeniowa oraz czytelne odwołania do stylu Secesji i Art deco. Większość projektów w różnym stopniu wykorzystuje język znaków, symboli i kaligramów. Ostatnia część realizacji – *neowitraz* – to w pewnym sensie autorska wizytówka, charakteryzująca ostatnie przedsięwzięcia Habilitanta. O koncepcji *neowitrazu* przeczytać możemy na autorskiej stronie, www.symbol.art.pl:

„Otaczający mnie świat przedstawiam jako siatkę przenikających się nawzajem kształtów – jakby szachownicę czarnych i białych pól. Te białe wypełniam fragmentami fotografii. Często korzystam z makrofotografii przeróżnych przedmiotów i ich powierzchni. Tworzę banki zdjęć według dominującego w nich koloru. Układam dzięki temu paletę barw – „farb”, którymi następnie „maluję” obrazy. Przenikanie się kształtów – rzeczy z rzeczami, osób z osobami, jak również osób z rzeczami – to symbol współistnienia, zależności i niewidzialnej komunikacji między nimi. Kompozycja, opowiadający historię ornament, wypełniająca go faktura i kolor zdjęcia, nasycenie, którego współtwórcą jest odgrywająca ważną rolę czerni oraz najważniejsze – światło magicznie ożywiające to, co pomiędzy czernią – to wszystko składa się na efekt optyczny, który nazwałem NEOWITRAŻEM”.

Na marginesie wypada krótko skomentować kwestię samej nazwy. Koncepcję „neowitrazu” rozpatruję w kategoriach sztuki sakralnej, gdyż na to wskazuje wybór docelowej lokalizacji – tynieckie Opactwo Benedyktynów. Po pierwsze, ponieważ witraż (w języku francuskim *vitrage* oznacza „oszklić, wstawić szyby”) bezpośrednio związany jest z oknem, czyli elementem architektonicznym spełniającym określaną funkcję, to odnoszenie „neowitrazu” (bez względu na dodawane przedrostki) do techniki witrażu jest zwyczajnie mylące. Skoro główna w tej koncepcji realizacja habilitacyjna zaprezentowana została jako dzieło skończone, a nie projekt, bliżej więc *Wieczery* do podświetlanego kolażu – prezentowanego na kasetonach typu lightbox, wielkoformatowych ekranach LED czy wyświetlaczach plazmowych – niż rzeczywistego witrażu. Brak odniesień do współczesnych (choćby) realizacji witrażowych również mnie w mej wątpliwości utwierdza. W miejsce

funkcji i znaczenia mamy zatem problematyczną nazwę, redukującą potencjał architektoniczny i emocjonalny światła witrażowego do jego sztucznego, wyizolowanego z otoczenia odpowiednika. To zresztą ciekawy, do ewentualnych dalszych rozważań, temat. Po drugie, podobnie niejasna dla mnie jest decyzja pominięcia (poza przywołanym w autoreferacie i publikacji obrazie Salvadora Dali), w przywoływanych odniesieniach, współczesnych realizacji motywu i tematu Ostatniej Wieczerzy w sztukach wizualnych. Artyści od dekad wykorzystują jego symboliczny i subwersywny potencjał – z różnym, nieraz niezwykle interesującym, skutkiem. Andy Warhol, Judy Chicago, David LaChapelle, Damien Hirst, Philippe Pasqua, Francis Newton Souza, Stanley Spencer; mniej znany Adi Nes, przedstawiający izraelskich żołnierzy w scenerii wzorowanej na leonardowskiej *Wieczerzy*; Alistair Morrison odtwarzający ten motyw z udziałem wybitnych brytyjskich aktorów teatralnych; czy znajdujący się ostatecznie w hali przylotów gdańskiego lotniska im. Lecha Wałęsy monumentalny obraz Macieja Świeszewskiego – są na to dobrym przykładem. Współczesne sztuki wizualne, w swej podstawowej społecznej roli, nie pozostają głuche na współczesne niepokoje, kryzysy czy zagrożenia, odczuwalne globalnie i lokalnie. Oczywiście, Habilitant miał do tego prawo, jednak pomniejsza to wartość poznawczą, badawczą i naukową dzieła.

Ocena pracy habilitacyjnej

Zanim przejdę do głównej części oceny, przedstawię pokrótce poprzednie znaczące przedsięwzięcie Habilitanta, czyli encyklopedię wizualną „Krzyż – Praznak”, badającą obecność motywu krzyża w historii i kulturze. Ten podręcznik, przewodnik i katalog zawierający ponad 4000 znaków krzyży i quasi-krzyży, został pomyślany jako kompendium pomocne w pracy artystycznej i projektowej. Publikacja wykazuje, iż kształty i wymowa krzyży charakteryzują swoją epokę, styl i rodzaj pracy wykonujących je rzemieślników i artystów, są również nośnikami ukrytych lub jawnych informacji i symboli. Praca ma charakter otwarty, zachęcając czytelników do podejmowania indywidualnych poszukiwań w tym kierunku. Ostateczny wynik badań określony został jako „odkrycie pewnego schematu czy mechanizmu sterującego relacjami człowiek-znak, człowiek-symbol – mechanizmu wyjaśniającego tę silną relację, jak i samego skomplikowanego procesu traktowania znaków i symboli przez społeczeństwa, kultury i cywilizacje”. Ten dalekosiężny cel dobrze opisuje ambicje Autora związane z dociekaniami fundamentalnych zasad kierujących cywilizacyjnymi procesami i duchowym życiem człowieka. Przypomina mi to zmagania bohatera kryminalnych powieści

Dana Browna – Roberta Langdona – tropiącego ukryte kody, wskazówki i przesłania stojące za wydarzeniami ukazanymi w najsłynniejszej *Ostatniej Wieczery*.

Neowitraż *Ostatnia Wieczera XXI* to próba nowego rozwiązania problemu artystycznego (akcentując tu aspekt badawczy projektu) przedstawienia nowotestamentowego wydarzenia – ikonograficznie wariantowanego na setki sposobów – ustanowienia Eucharystii przez Jezusa wobec jego dwunastu uczniów. Rezygnacja z dominującego wzoru, jakim jest frontalna kompozycja Leonarda da Vinci na rzecz innego, radykalnie współczesnego ujęcia „z lotu ptaka” czy „perspektywy drona” (Autor wskazuje realizację Tintoretta jako pośrednią w przełamaniu dominującej frontalnej konwencji przedstawieniowej *Wieczery*) oraz wyizolowanie sceny dramatu z jednolitego tła-otoczenia, otworzyło przestrzeń do steatralizowanego przedstawienia bardziej skomplikowanej, niż zazwyczaj, wizualnie narracji. Dzięki wielu etapom przygotowań – castingów i zdjęć próbnych, określania i przypisywania ról, stworzenia odpowiednich warunków organizacyjnych, technicznych i finansowych (Opactwo Benedyktynów w Tyńcu) – powstała realizacja doceniona przez kuratorów i jury XIII Biennale Sztuki i Designu we Florencji.

Nowy układ kompozycyjny, współczesne osadzenie zdarzenia, świadomość psychologii percepcji, zastosowanie zaskakującej perspektywy, złotego podziału, brył platońskich, ciągu Fibonacciego, anamorfozy (podział na sacrum i profanum), atrybutów, znaków i symboli umożliwiło stworzenie precyzyjnej architektury wizualnej, znaczeniowej i symbolicznej – teologiczno-wizualnej interpretacji wydarzenia. Czerpiąc z rozważań poprzedników oraz wprowadzając nowe rozwiązania kompozycyjne i dramaturgiczne (jak kształt stołu, układ postaci z ich gestykulacją i mową ciała, autorsko opracowane symbole i atrybuty), stworzony został wciągający spektakl kluczowego dla Chrześcijan wydarzenia. Każdy element kompozycji jest znaczący i ma swój odpowiednik w biblijnej historii. Został też opatrzony konkretnym atrybutem lub symbolem, tworząc siatkę czytelnych odniesień, celnie charakteryzujących postacie. Zaproponowana kolorystyka jest wynikiem wykorzystania mikro- i makrofotografii powierzchni i struktur wybranych przedmiotów, na podstawie których ustalona została paleta barwna kompozycji. Zastosowanie pomysłowego „filmowego” cięcia montażowego pozwoliło rozwiązać problem przedstawienia dwóch kluczowych dla historii momentów w jednym ujęciu – czyli ustanowienia Eucharystii i wskazania zdrajcy. Decyzja ukazania większej niż oficjalnie przyjętej, liczby uczestników dała natomiast możliwość dynamicznego ułożenia kompozycji, na wzór kadru filmowego lub teatralnej sceny. Układ stołu w kształcie łacińskiego krzyża prowokuje różne ścieżki odbioru. Niczym gra planszowa albo magiczna kostka pozwala indywidualnie reżyserować scenę i układać sekwencje zdarzeń

według własnego klucza. Ta otwartość czytania akcji dramatu czyni kompozycję niezwykle współczesną i przystępną dla szerokiego odbiorcy, uzbrojonego w starannie przygotowane przez Autora opisy, wskazówki i tropy. Złożoność dramaturgiczna sceny uporządkowana została za pomocą wyznaczenia trzech punktów głównych kompozycji: pośrodku prostokąta (najjaśniejszy punkt), u góry obrazu (postać Jezusa) oraz u jego dolnej części, na której rozgrywa się scena zdrady Judasza. Decyzja zastosowania punktowych, bocznych świateł tworzących kontrastowy, barokowy światłocien pozwoliło utrzymać uwagę widza na kluczowych elementach kompozycji (dostrzegam tu echa teorii widzenia Władysława Strzemińskiego). Obraz ma więc więcej wspólnego z obrazem filmowym niż mrocznym malarstwem Caravaggia i Rembrandta. Godna podziwu jest precyzja w wyborze i przyporządkowaniu atrybutów oraz znaczników („tagów”) identyfikujących bohaterów dramy. Autorska technika łączy zatem tradycję malarstwa barokowego, quasi-witrażowe obrazowanie, nowoczesne technologie cyfrowe, makro i mikro-fotografię (zostało wykonanych ponad 2 tys. zdjęć powierzchni chleba i wina), technikę foto-kolażu – z drukiem wysokiej rozdzielczości na specjalistycznym podłożu, płótnie do podświetlania o wymiarach 280 × 173 cm (taki wymiar podyktowany został możliwościami fizycznymi i architektonicznymi wnętrza Opactwa). Wydaje się jednak, iż ostatecznie wybrana skala obrazu jest zbyt mała do tak skomplikowanych narracyjnie i wizualnie celów i nie jest w stanie głębiej zaangażować widza w dramat rozgrywający się przed jego oczami. Zastosowanie technologii AR oraz kodu QR rozwijającego warstwę informacyjną o trójwymiarowe opisy i rysunki, skutecznie rozszerza możliwości odbioru dzieła i jakoś z pewnością je monumentalizuje. Czy efekt przedsięwzięcia dorównuje jednak wielości zastosowanych środków, ambicji i skali? Na to pytanie muszą już odpowiedzieć sami widzowie. *Ostatnia Wieczera* została ostatecznie podarowana Opactwu Benedyktynów w Tyńcu i tam umieszczona.

Konkluzja

Na podstawie analizy przedstawionej mi dokumentacji dzieła habilitacyjnego i dorobku twórczego stwierdzam, że dr Piotr Barszczowski wykazuje się znaczącymi osiągnięciami artystycznymi, wśród których szczególnie tytułowe przedsięwzięcie spełnia wymóg zawarty w przywołanej na początku recenzji ustawie Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce. Poczynione w recenzji analizy dowodzą oryginalności przedsięwzięcia i znaczącego wkładu w rozwój dyscypliny sztuki plastycznej i konserwacja dzieł sztuki. Realizacja „neowitrażu” *Ostatnia Wieczera XXI* stanowi oryginalne osiągnięcie artystyczne docenione m.in. na gruncie

międzynarodowym, które w przekonujący sposób rozwiązuje problem współczesnego obrazowania sakralnego i znacząco zabiera głos w dyskusji o formie i roli współczesnej sztuki sakralnej w aktualnym dyskursie artystycznym. Biorąc powyższe pod uwagę, jak również całokształt dorobku artystycznego oraz zaangażowanie w działalność popularyzatorską, wnioskuję o nadanie dr. Piotrowi Barszczowskiemu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Grzegorz Szwientura